

תרומת המתנדבים לצה"ל

מאת ח. לסקוב ומ. זורע

במלחמת העולם השנייה התנדבו לצבא הבריטי כ־30,000 גברים ונשים מבין יהודי ארץ־ישראל, ושירתו בזרועות האוויר, היבשה והים, בכל החילות ובכל הדרגות, עד לויטננט־קולונל, בכל הדרגים בפיקוד ומטה, ונסיונם נמשך בכל מלחמת העולם השנייה. אין בכוונת הדברים להיכנס לוויכוח, אם אמנם צה"ל הוא המשך של ההגנה, דבר אחד ברור: את הניסיון והיידע הדרושים כדי להקים, לנהל ולהפעיל צבא סדיר, על זרועותיו, חילותיו, דרגיו ומפקדותיו, כדי להילחם בצבא סדיר — ידעו אלו, ביניהם היו אנשי ארגוני המחתרת; אבל היו כאלה, שלא נמנו קודם עם שום ארגון כזה, או שלא היו פעילים בו, ואף אם חלק מהם נמנו עם ארגוני המחתרת — עדיין אין להסיק מזה, שצה"ל הוא המשך של אותם ארגונים.

ב־1947, עם החלטת או"ם על הקמת המדינה, עמדנו לפני מימוש החלטות בילטמור מ־1942. החלטות אלו נסבו על עלייה, על תקומת מולדת לעם היהודי, ועל הצורך לכוונן את ארץ ישראל כקומונוולט יהודי. ליוזמים היה ברור, שרק אם יוכשר, יצויד ויגויס כוח יהודי — תקום המדינה ותוגן; והסתבר, כי רק לאלו שהשתחררו מהצבא הבריטי בתום מלחמת העולם השנייה הניסיון הדרוש והיידע כדי להתארגן, להצטייד, להתנהל וללחום בצבאות הסדירים של מדינות ערב. אותה אישיות לא רגילה, דוד בן־גוריון, מי שראה לנגד עיניו את האיום של שואה ואת האתגר להקים את מדינת היהודים בכוח, ידע ב־1947 כי עלינו יהיה להילחם לא עם כנופיות, אלא עם צבאות סדירים, המאורגנים בעוצבות וחמושים במטוסים, בטנקים, בארטילריה קלה, בינונית וכבדה ובמרגמות כבדות והנהגים משירותי הובלה, אספקה וחימוש. הוא הבחין בתרומה שעשויים לתת אלו ששירתו בצבאות סדירים, בעיקר בכוחות היבשה והאוויר, בלעדיהם לא היה מי שיאייש ויפעיל את ה"תותחים, טנקים, מטוסים", שדרש שיירכשו.

לניסיון צבאי, במידה שנפתחה לנו הדלת לכך, היה השלטון הבריטי אחד המקורות החשובים. עליידי הנוטרות למדנו הפעלת צבא בתפקידי משטרה, ומכאן תפיסתנו את נושא העברת שיירות עד מבצע נחשון. מתקופת שירותו של וינגייט בארץ למדנו מנהיגות וטקטיקה של לוחמה זעירה ניידת של כוחות סדירים נגד לא סדירים, ולו בתנאים הצימחותרתיים, ומאותם כוחות מזוינים של הממלכה המאוחדת, אותם 30,000 ששירתו בצבא — למדנו את כל הנושא של כוח צבאי שיילחם נגד כוחות סדירים של מדינות ערב להקמת מדינת ישראל.

מבין אותם 30,000, היו יותר מ־5,500 בחיל הרגלים, כ־4,500 חיל תובלה — ואלה עשו את מלאכתם גם בזירת הקרב ממש, חיל־הים — כ־1,100, חיל האוויר — למעלה מ־2,000, חיל הנדסה על כל שלוחותיו — 3,200, חפרים — כ־3,300, חיל נשים — 4,000, חיל ציוד וחימוש — כ־1,200, וכן מאות בקשר, רפואה, משטרה צבאית ועוד.

כל אלה, ובכללם אותם מאות ששירתו בדרגות שונות עד סגן אלוף, במפקדות ושירותי מפקדות — אלו היו הראשונים שנחשפו למורשה ולצו של שארית הפליטה,

של אנשי המרי והמרד בגיטאות ושל הפרטיזנים היהודים ביערות: לא עוד!
אשר יתואר להלן — אותם אנשים, מנסיונם ומנסיון אחרים שקלטו, הביאו
למלחמת השחרור ולהקמת צה"ל.

המעבר מפשיטות יזומות, משיירות עם אבטחה צמודה או „משוריין סנדוויץ“
כדי לעבור מבסיס יהודי לבסיס יהודי — להגנת היישוב; משירות ידיעות —
למודיעין; מפיקוד מחתרתי — לפיקוד הנמצא בכל עת לעיני אנשיו; ממבנה של
פלמ"ח, חי"ש, חי"ם, אצ"ל ולח"י — למטה כללי על אנפיו: אכ"א, אג"א, אג"ם,
זרועות היבשה, האוויר והים, ולחילות כגון תותחנים, קשר, מודיעין, משטרה צבאית,
חיל חימוש, חיל תובלה ואספקה, רגלים, שריון, פרקליטות ועוד; המעבר אל כל
אלה, שלא היו לפני שבן-גוריון החל לבצע הכנות שאיפשרו את הקמת צה"ל ואת
הניצחון במלחמת השחרור — נעשה הודות ליידע הזה. המונחים הללו נעשו נחלת
צה"ל בצורה כזאת, שמעטים יכירו מקורם ואת אלו שהביאום לצה"ל, במזיגה
המהירה ותחת אש, של נסיון המחתרת מזה והצבא הסדיר מזה.

חלק מהשפה הצבאית היה מקובל אצל אנשי המחתרת ואצל החוזרים מהצבא
הבריטי. אבל רק חלק זכור לכולם. היה זה אוצר המונחים האנגליים, שבהם
השתמשו בצה"ל עד שנמצא מציל לדבר זה בדמותו של סא"ל רפאל שפירא ז"ל,
אולם גם בחלק שהיה משותף, הודות להוצאת הספרים „לנוטר“, המלים אמנם היו
משותפות — אבל התכנים היו שונים.

אם משמעותו של „שירות“ במחתרת היתה התנדבות לפעולה, הרי במקומה
בא בצבא שירות קבע או חובה, סדיר או מילואים, לפי חוק. הכול ידעו את מובנה
של משמעת במחתרת; אך חרף ידיעה זו — היה קשה מאוד להמציא משאיות
ונהגים לשיירות לירושלים. אי-אפשר היה לגלות, במי ובמה תלויה הפיכתו של
צריף ביישוב ותיק בארץ לחדר ניתוחים בתקופת „מבצע נחשון“; ובוודאי זכורים
דברים אלה לרבים, משמעת בצבא — שונה לחלוטין ממשמעת במחתרת. משמעת זו
כעקרון פיקוד, מבנה, ארגון, ניהול הלכה-למעשה — היתה חדשה לגמרי. ממנה
צמחו משטר סכני, משטר מנהלתי ומשטר מבצעי להפעיל אמצעי לחימה, הכול
לפי תנאי הקרב. דרך הפיכתם של אלה להרגלי לחימה ודרך חיסון לקרב של
הכוח הלוחם נגד תופעות שדה הקרב — היו אף הם חדשים בתכלית. אימון קרבי,
פקודות-קבע לקרב, נוהל קרב — כל אלה חדשים היו.

נושא חדש לחלוטין, למי שלא שירת במלחמת העולם השנייה, היה המלחמה
על עליונות באוויר, וההכרה, שחיוני להשיגה; כי בעליונות באוויר נתון המפתח
לחופש התנועה של כוחות היבשה והים, שבלעדיו לא תיתכן הכרעה על הקרקע.
מבחינת זרוע האוויר היתה ההתפתחות קלה יותר ופשוטה יותר — משום
שיצאה מן התורה ההתחלתית של בעלות הברית, בעיקר, ממלחמת העולם השנייה,
לאחר שאורגן חיל האוויר מחדש, בראשית שנות החמישים, לפי אותה שיטה של
ארגון ומבנה — פיתחו אותו תמיד בהתאם לצורך שנרכש ולחילות האוויר של
האויב; הוא הדין בשיטת הפיקוד ובטכניקות הפיקוד.

אכן, שונה היתה הזרוע האווירית מהזרוע היבשתית, הזרוע היבשתית היתה

וגשארה רחוקה למבנה החילי של בין שתי מלחמות העולם; ואילו הזרוע האווירית, בראשית שנות החמישים, נבנתה כחיל אחד לפי קבוצת מקצועות מבצעית ומנהלתית וטכנית. עם ארגון מנהלי של מפקדה, כנפות וטייסות, וארגון מבצעי הנשען על מערכת בקרה ודיווח שנבנתה. כל זה איפשר שליטה מבצעית של מפקד החיל על כל מטוס, מהרגע שהגיח למשימה ועד אשר נחת, כדי לכוונו ליעד העיקרי לפי שיקול הנמשך שגיות בלבד. עקרון־מבנה זה קיים עד היום. אכן, מבנה זה ושליטה מבצעית זו הם שאיפשרו לבצע, הלכה־למעשה, את עקרון הריכוז והגמישות כפי שבוצע. זו היתה המהפכה שהוכנסה לחיל־האוויר בנהלי בקרה ודיווח, כאשר מנקודה אחת יכול מפקד אחד לרכז כל מטוס, מן האוויר ומן הקרקע, אל יעד אחד — כרצונו (למעשה, אז הוקם חיל־האוויר).

חיל הים היה ביסודו המשך לפלי"ם. הקניית תורת פיקוד ולחימה של כלי־השייט — נעשתה במערב אירופה, מאוחר יותר, עם כל קנייה של ציוד. עיקר קשיי המעבר התרכזו בכוחות היבשה; יתכן, משום שהשינויים היו גדולים ביותר. את נושא האש והתנועה הביאו אלו, ששירתו במלחמת העולם השנייה. השיעור שהביאו היה פשוט: התנועה והאש — עניין אחד הם. והתנועה קודמת למחסה. מהירותה (של התנועה) היא עוצמה, במובן האופרטיבי, באפקט האש ובהלם מכתה — המפתח להשגת העליונות בקרב האש; ולכן היא תנאי הכרחי לריתוק האויב וליצירת חופש תנועה לגיסותינו; כלומר, הכרעה עליידי אש קודמת לנזק מאש.

נושא האש במחתרת בא מתוך חוברת בריטית על „מתן האש“. כלומר — דרך פקודת בקרת אש. אתה מפעיל נשק מעמדה לפי פקודות מפקד יחידת האש. ואכן, לא שונה בהרבה היה מושג ה„קרב“ שהתחיל בחילופי אש ונסתיים עם גמר חילופי האש. ואולם, אש כדבר שהאפקט שלו על האויב קודם לתפיסת מחסה; אש כאמצעי לריתוק האויב, להשגת חופש תנועה לכוחות, ההכרח לנצח בקרב על עליונות האש כיסוד להכרעה — אלו היו דברים חדשים; כשם שחדשה היתה תורת האש: „המנצח יהיה זה, שיידע לכוון כלפי האויב את מספר הכדורים הגדול ביותר בזמן הקצר ביותר, כדי להכריעו“. תורה זו פיתחה את התפיסה של „קונצרט האש“, אש מכל סוגי כלי הנשק, דבר המוצא את ביטויו בתכנית אש אחת המשלבת אש שטוחת מסלול ותלולת מסלול, אש מנשק קצר־טווח וארוך־טווח, קליעים, רסק ונגד־טנקים — כולם לפי הטווחים והתכונות, באופן שיכסו כל מטר־רצוע של שטח־המטרה, והכל בהתאם לתכנית התנועה או משטחי ההריגה, כשהאש באה לסייע לצרכי התנועה להתגבר על מוקד התנגדות האויב. אכן, שיטת קווי דיווח, ומטרות רשומות כעזרי בקרה ודיווח — זכורים לרבים שעברו את קורסי המג"דים או שבאו במגע עם התותחנים, הרגמים וטייסי חיל־האוויר.

רק עם ההבחנה בין דרג מסתער לדרג מסייע — באה תכנית האש, או תכנית תנועה־ואש, לידי מיצוי תכנה המלא. מטרתה — לזכות בעליונות בתנועה; שכן ללא חופש תנועה — אין הכרעה. כל התפיסה של מערכות נשק, של תקן, של ארגון לקרב, של קיום כוח בשדה לזמן רב, כבסיס מוגן, סיוע אספקתי, תחזוקתי,

ונייהולו בשדה כאילו אלה „חיים גורמליים“ — כל אלה חדשים היו, ונלמדו מאלה ששירתו בצבא הבריטי. למדנו לצאת מניתוח מצבי התמודדות בלחימה, בהגנה, בהתקפה ובנסיגה — כדי להגיע למבנה ואחר-כך לארגון, שיאפשרו גמישות, לקראת מגוון רב ביותר של מצבי לחימה.

המחשב של צבא הבנוי מזרועות וחילות, כשהם בנויים מ„לבני בסיס“ תפקודיות כגון מפקדה, יחידת קשר למפקדה, יחידות לוחמה, יחידות מבצעיות מסתערות, יחידות טכניות ומנהליות מסייעות; והמטה המחבר „לבנים“ אלה לעוצבות „נמוכות“ ו„גבוהות“, לכוחות וכוחות-משנה, עם תורה וטכניקה של שיתוף פעולה, סיוע הדדי ועוד — כל אלה חדשים היו. רק עם עיצוב „לבנים“ אלה קיבלו מונחים כגון דרג מסתער, דרג תחזוקה, דרג שירותים, סיוע אש או סיוע הנדסי, סיוע אווירי, תובלה אווירית, דרגי תובלה ואחסנה — תוכן ריאלי של כוח וסיוע לכוח להתקיים בשדה. כל אלה נקראו „דרגים“; והיה עוד מונח „דרג“: אותו דרג מפקד, שתפקידו היה שליטה בקרב עם הניהול השוטף או הפיקוד הנוטל יומה מהאויב על-ידי פעולת עיקוב ושליטה במערכת הבקרה והדיווח — המטה על כל אגפיו, המודיעין והקשר. חורה זו, זמן רב עבר עד להקמת בייס לפיקוד ומטה ועד שגלמדה.

היה צורך בסדרה של קורסי מגידים לדרגותיהם וקורסים אחרים — שוב, מקורם בצבא הבריטי — כדי להקנות את תורת ההתקפה או התקפת-הנגד בהגנה, ועניין שאינו פחות חיוני — תכנית האש, אם מבסיס מוצק ואם מבסיס נייד, ליצירת שטחי התנגדות על מכשולים טבעיים ומלאכותיים או שטחי הריגה, שיתוף במרחב הלחימה על-ידי אש ולחימה ניידת, וכן, את נושאי גוהל קרב: קבוצת סיור, קבוצת פקודות, קבוצת לחימה, הסתערות, סיוע, תובלה ועוד; או נושאי ארגון ללחימה, כגון דרג א' ודרג ב', הם שקשרו את התקן של כוח אדם וציוד למבנה, שלפיו חיה ונלחמת יחידה בעוצבה, גם בנושא זה היתה ההיאבקות, ההתמודדות, פעולתנו לעומת הפעולה-שכנגד של האויב — נקודת המוצא שביחס למצבי הקרב האפשריים, מניתוח מצבים אלה אפשר להגיע לארגון כוחות חימוש, כוחות אימון, מפקדים, מטות וכוחות להתקפה שפירושה הסתערות, התארגנות מחדש ורדיפה, או בהגנה, חשיבותם של הבסיס המוצק, שטחי הריגה, מכשולים, והמפתח הוא במכת האש ובמתקפת הנגד, או בנסיגה — ניתוק המגע, ותיעול האויב לתוך מארב שהוא שטח הריגה — אלה הם שלבי הקרב.

מבנה החטיבה הובא כולו ממלחמת העולם השנייה: כיתה, מחלקה, פלוגה, פלוגת מפקדה, פלוגה מסייעת, הגדודים והמבנה שלהם, והחטיבה — חילית או רבי-חילית, אוגדה, וכן השוני בין חטיבה חילית לבין חטיבה מוגברת, כולל שיתוף פעולה בין-חילי ובין-זרועי עם חיל האוויר, חיל הים, וכל הנוגע למבנה ולשיטת מטה, המבנה הראשון של הגדוד הרגלי היה המבנה המקובל בצבא היהודי: פלוגת מפקדה — סיוע כפלוגה אחת!

למותר לציין שארטיילריה, הנדסת שדה, חימוש, קשר בשדה, שירותי תובלה ואספקה, משטרה צבאית, מת"ש ורישום שלישות, פרקליטות, חימוש, טכנאים — הם נושאים שהובאו מן הצבא הבריטי, כמוהם כארגון המטה המתאם והמטה

המקצועי בדרגי עוצבה ומעלה. אף כי לא היו חילוקי דעות בדבר הנשק הקל והפעלתו הטכנית, הרי השימוש הטקטי בו כנשק נייד ליום וללילה, כנשק הסתערות — נלמד כולו מן הניסיון במלחמת העולם השנייה.

יחידות אחרות כגון חי"ד, מרגמות כבדות, סיור, צנחנים — חוץ מחיל הנשים, שמבנהו היה שונה — כל אלו חדשים היו בתכנם, אם לא בשמם. לזה אפשר להוסיף לוחמה גיידת ועוד. במחתרת היה כוח אדם מעולה, אבל הרמה היתה לפי רמת כלי הנשק שהפעילום, לפי משך הפעלתם ולפי האופן שבו נלחמו. הטוראים היו מחומר אנושי מעולה של מפקדים, נשקם היה אישי, נשק צוות, כגון מרגמה "2—3" ומכונת ירייה בינונית — היו נשק הגנתי ונשק כבד; לכן אף כינו אותם נכב"ד (נשק כבד).

גם מונחי הכוננות שונו בתכנם. במקום לצאת לפעולה ולחזור הביתה, או המסתור והסליק — בא תוכן חדש: להתקיים ביחידה כל הזמן, כשהכוננות נמדדת במיידיות הכניסה לפעולה וביכולת להתמיד בפעולה, ובשתי אלה להשיג עליונות ביחס לאויב בכל שטח. שיקולי עומק — העברת הלחימה לערפו של האויב, ושיקולי ביטחון שראו במודיעין קריהגנה ראשון — שני אלו חדשים היו. אם תכנים אלה נתגבשו מסוף מלחמת השחרור ואילך, הרי בראשיתם לא היו משותפים.

הפעילות ההתקפית היחידה כ"הגנה" היתה הפעולה היוזמה, בצורת מארב או פשיטה יוזמים, שבוצעו בידי נבחרת של מתנדבים, שהיתה קיימת ככוח משימתי רק לתקופת המשימה, ולאחריה היו אנשיה חוזרים למנוחה. במרחב הלחימה לא יכלו להתקיים בכוחות עצמם, כי חסרו להם שירותים לכוו"אדם ולציוד, שירותי סיוע מבצעיים, קשר, מודיעין צבאי ועוד.

רמתם של החבלנים היתה מן המעולות, הן מבחינת כושר ההמצאה והן מבחינת ההעזה. אכן, זו היתה הארטיילריה היחידה של המחתרת, היה דרוש נסיון הצבא הבריטי והאמריקאי, כדי להכניס סטנדרטיזציה ולעשות את עניין החבלה, המיקוש והמלכודות — לנושא כלל-חילי, כאמצעי לסייע לתנועת גייסותינו: סילוק מכשולים, סינוי מוקשים, גידור שטח שמוקש בידי האויב, וכאמצעי למנוע חופש תנועה של האויב — עליידי מכשול, מיקוש, מלכוד ודמיום של אלה — זו שאלה שלא היתה ידועה במחתרת.

בלחימה של צבא סדיר משיגים הכרעה עליידי תנועה בהסתערות והוצאת האויב מכלל-פעולה, כדי להכריעו, למען יחדל להוות גורם במרחב הלחימה. לצורך זה דרוש כוח מתמיד (ולא כזה שאחר הפעולה חוזר לבסיס ומשם מתפורים אנשיו לבתיהם), החי בשטח, המוכן להיתקל ולהכות. הכרחיות מסגרות מלאות ומאוישות, מוכנות לפעולה מיידית ומחמדת.

נושא הכרעת האויב ביחס לתפיסת שטח — חייב הבהרה מיוחדת; שכן הכרעת האויב — במילא נותנת לנו את השטח, ואילו תפיסת שטח כשלעצמה, כדי להחזיק בו, עדיין מחייבת את הבסת האויב.

תורת הפיקוד והמטה, הרואה במפקד את האחראי הנבחן לפי תוצאות ואת המטה כעוזר למפקד ולגייסות כדי להשיג יתרון כלפי האויב בתנאי הלחימה — גם

אלו מפרי נסיון הצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה הם. וכמוהם — העוצבה. חטיבה מגוברת. הבנויה על בסיס גדודי רגלים או על בסיס גדוד טנקים. עקרון הארגון העל-חילי של כוחות היבשה — אף הוא בא ממלחמת העולם השנייה. ומקורו בנסיון הצבא הבריטי במלחמתו נגד הגרמנים. בצד המשקל הרב שניתן לארגון. לתורת לחימה ולמשמעת. למערכות חימוש ותרגולת — בא נסיון מלחמת העולם השנייה ושם את הדגש ברמתם של הטוראי וצוות הנשק. המתבטאת בסבילות ויזמה. בחסינות קרבית. בעמידה בתנאי קרב, במומחיות בהפעלת נשק ובתנועה בכל תנאי ראות ואקלים, ומעל לכול — להשיג את היעד למרות האויב. הוצגו אף הדרישות שהועמדו לקצין, וביניהן קיום של מוראל בתנאי הלחימה. הועדף הפיקוד על ניהול ועסקנות. הועדפה השגת הכרעה על-ידי ריכוז, הפתעה ואפקט ההלם על האויב. הכול צריך היה להשיג במהירות ותוך מינימום אבידות. זו הייתה תרומה איכותית. לא רק כמותית, ומקורה ממוצע הנסיון היחיד שעמד לרשותנו.

בצבא הבריטי, במלחמת העולם השנייה, גם המונח מודיעין קיבל תכנים חדשים; לא רק באשר לצילומי אוויר, להאזנה ולמודיעין טכני מלא. חל שוני גם באיסוף הידיעות, בסינון, בהערכה כאמצעי בקרה של המפקד, ואף במה שנקרא מודיעין לפני הקרב, בשעת הקרב ולאחר הקרב. את מקום ה"סליק" ירשה תפיסה חדשה של הטעיה, הסחה ובטחון-שדה. חדשה היתה משמעות האתראה במרחב הלחימה והקשר שלה לכוונות לפעול (לא להסתתר), ולא עבר זמן עד שהגדיר אל"מ עשת ז"ל את תפיסת המודיעין כקו ההגנה הראשון של המדינה. מודיעין ועבודת מטה, מודיעין שיש לעשות לפני מגע, תוך קרב ולאחר מגע, ומערכת זרימה למודיעין זה למי שצריך לדעת — כל אלה היו דברים חדשים. עדיין לא היתה בנמצא תפיסת המודיעין הצבאי כקו הגנה ראשון של מדינה, כאמצעי התראה, כאמצעי נגד מודיעין, כמקור למודיעין חילי-זרועי, כאמצעי לכל פיקוד להעביר יחד עם הקשר פקודות ולקבל דיווח, להיות מערכת בקרה ודיווח של העוצבה. המונח של "מפקד" היה שגור בארגוני המחותרת, אולם משקלו של האיש בא לו מהילתה של סודיות ורומנטיקת-מחותרת, פחות מאשר מן הנסיון. המגע בינו ובין פקודיו (מתנדבים שלפעמים עלו עליו, הן איכותית והן מבחינת נכונות הקרבה) היה לא רק סודי, אלא קצר, לזמן קצר, לזמן קצר זה ריכוז הכול את הרצון להיות שותפים ולזכות בהערכתו של המפקד, תוך נכונות להשליך את הנפש מנגד. תפקידו של המפקד או התבסס על חומר עיוני ולא על נסיון מעשי. מקורותיו באו מנסיון המחנת של היישוב במדים ולא במדים, ומעיון במלחמת גרילה של עמים אחרים. ואולם, אלו ששירתו בצבא הבריטי בנסיון פיקודי — הביאו דבר אחר. המפקד בצבא סדיר נמצא עם אנשיו ולנוכח אנשיו במשך כל היום, ובדוגמה שלו הוא המנחה אותם. בסופו של דבר נבחן המפקד בכמיהתו למגע עם האויב. דבר אחד הוא לקרוא על דברים אלה, ודבר שונה לחלוטין הוא להתנסות בהם. אמנם "אחרי!" שיננו כולנו מהחוברת "ניהוג כיתת רגלים", שתורגמה מאנגלית (פורסמה מטעם ספריית "לנוטר"); אבל את תכנו של המושג בתנאי-קרב למדנו בקורס הקצינים הראשון ב-1948 ובקורסי המ"כ שהחלו ב-1947 ובקורסי הנשק, כולל נשק

מסייע "3. לקוב, להסתער כשאתה מוביל את אנשיך תחת אש ובכל תנאי קרקע. ראות ומגזאוור — שיעור זה למדו חניכי קורס הקצינים הראשון בראשית מלחמת השחרור. אילו ציטוטים מהימים ההם ימחישו את הדבר: „בכונות לפעול בכל מקום ללא ריתוק טריטוריאלי. נכונות להימצא בשדה, להיות שם כאילו היו אלה חיים נורמליים“.

„טיפול באנשים, שליטה וסכניקה קרבית, תפיסה סקטית, ומומחיות באימונים בנשק, בציד, ובמימד שבו הוא לוחם (קרקע, אוויר וים)“.

„לויאליות בין בכירים כמו משמעת בין דרגות אחרות. כולם כפופים למפקד

המאייש את צינור הפיקוד ולא לשום גורם אחר מחוץ לצינור הפיקוד“.

„המבחן היה — כמיהה למגע עם האויב: המבחן היה — תוצאות השגת מטרה

למרות התנגדות האויב: המבחן — איך הושגה המטרה ובכמה זמן ואבידות“.

לתפיסה זו נוספו תכנים חדשים. למשל, עם הופעת השריון במרחב הלחימה —

המונח „חיות“ מאבד כל תוכן. מצב של „מבוטר“, „מוקף“ או „ישתפו אותך“ הוא

מצב נורמלי. „המשך להילחם וככל שתהיה התקפי כך תגדל השפעתך“. „מצב

נורמלי“ יותר, כלומר, מצב שאתה מתנהג כאילו לא קרה שום דבר מיוחד, הוא

ש„לא כל אש האויב תנוטרל או תשותק“. איזור מכת־אש יש לצלוח מהר, וכשאתה

פרוס רות ביותר, כל האטה או הצטופפות משמעה הזמנת אבידות ומסלה. מדדי

נוהג מבצעי אלה — זמן ממושך יותר היה דרוש עד שייקלטו. אין אלה נושאים

הנלמדים עיונית. הם נלמדים מניתוח תנאי מרחב הלחימה. מכאן הדרישות לתכונות

המפקד ולעבודת המטה: מכאן הדרישות והצרכים של מבנה מנהלתי ומבנה ארגוני

של הכוח, עם האיוון שבין הדרג הלוחם. כולל הדרג המסתער והמסייע, לבין הדרג

המשרת ודרגיו, שירותי מנהלה, שירותים טכניים, שירותי אספקה, סינוי ועוד.

אותו דחף, להשיג יתרון על האויב ולהפוך את תנאי הקרב ה„נורמליים“ באופן

שבהם יהיה לנו יתרון, היה הדחף לפתח תרגולות קרב, נהלי קרב, פקודות קבע

לקרב, הערכת מצב ופקודות, חכנית תנועה־ואש: כשכל אלה, מכיון שהם דבר

מתורגל, מפעלים על־ידי פקודות התראה.

אכן, אפשר להגיע לרשימה ארוכה של נושאים, מונחים ותכנים, שלא היו

נחלת המחותר.

בקצרה, לא רק המבנה והארגון של הכוח הוא חדש. לא פחות חדש ממנו

הוא השימוש בכוח כדי להשיג תוצאות. דבר שאולי לא היה אפשרי קודם. הוכרע,

שיש כוח צבאי אחד ויחיד, והוא כפוף החלטית לדרג המדיני הנבחר, המגדיר לו

את יעדיו המדיניים. רק לנוכח תכנים חדשים אלה איפשר לנו אפקט השימוש

בכוחנו לקיים את ריבונותנו בארץ.

עם תום מלחמת השחרור לא נפסק תהליך העברת הנסיון של מלחמת העולם

השנייה, נסיון של הלחימה נגד הנאצים, שהיה בצבאות המעולים.

מלחמת השחרור נסתיימה, הצנע החל, היה צורך להתארגן לתקופת רגיעה

ולהתכונן לכאות. רבים ממפקדי הפלמ"ח וחבריהם לדעה פוליטית עזבו את צה"ל.

ונפוצה שמועה כי בין העוזבים היו כאלה שאמרו, כי „עכשיו יבקשו מאתנו לחזור ו“

לפני מלחמת השחרור ובמהלכה. היו תגודות והחטיבה יחידות רובאים כמסגרת ניהולית ולא כמסגרת אופרטיבית או טקטית. על-הרוב נלחמו במסגרת של פלוגות. סיוע תובלתי. סיוע קשר וסיוע ארטיילריה — ניתנו מאת המטכ"ל. ואולם, לקראת סוף מלחמת השחרור החל נסיונם של יוצאי הצבא הבריטי לחדור לתוך צה"ל. מבחינת ארגון, מבנה, שיטות עבודת-מטה ופקודות. נקלטה תפיסת-מטה של G. Q. A. כשמודיעין נתן במצב לא מוגדר באג"ם. ואילו בדרג מטכ"ל. כמקביל לו. כבר התקבל הארגון החילי. פרט לחי"ר.

תפיסת מטה הרואה את עבודת המטה מבחינה תפקודית כמבוצעת מטעם תפקוד מטה כללי (מבצעים, מודיעין, תכנון, הדרכה, תפקידי מטה). וכמי שמתאם את קציני החיל הראשיים המבצעים כגון תותחנים, הנדסה (שדה), קשר, מודיעין ועוד: תפקיד מטה כוח-אדם (ארגון, פרט, קצונה) והמתאם קציני חיל ראשיים כגון משטרה צבאית, רבנות, שלישות, רפואה, חינוך ועוד: תפקוד מטה אפסנאות. המתאם חילות טכניים ועוד; בדרג נמוך מתמנים תפקודי מטה לנושא תפקיד אחד ובדרגים גבוהים מתחלקים תפקודים אלה בין יתר נושאי תפקיד; שיטת מטה משולשת זו שונה מהשיטה המרובעת, הקיימת בצבאות ארה"ב וצרפת. למשל. נקבעה תורת-פיקוד-ומטה: אחריות המפקד, צינור הפיקוד, קציני מטה כעוזרי המפקד ומשרתי הגייסות; הוגדרו תפקידים; נקבעו קצין מטה מתאם וקצין מטה מקצועי; נקבעה תורת עבודת-מטה ותפיסת המטה כמערכת בקרב דיווח. נביא ניסוחים מאו. לשם הבהרה.

המטה צריך להיות מאורגן. בנוי ובעל שיטת עבודה כדי שיוכל לספל ביעילות מירבית בצרכים של יחידות השדה המשרתות תחתיו. כדי לבצע את המשימה. לאוד נסיון צבאות אחרים וצה"ל. סוכמו גורמי יסוד כלהלן:

- א. תפקידים של קציני המטה הוא לעזור למפקד בתיאום פעולות הדרג המסתער והדרג המשרת ההכרחי להצלחת המשימה.
  - ב. לקציני מטה אין סמכות פיקודית; הם משמשים צינורות לפקודות המפקד. אולם יש לדאוגם כמדברים בשמו.
  - ג. יש רק צינור פיקוד אחד קיים. מהמטה הכללי אל היחידה הקטנה ביותר.
  - ד. המבנה ואופן העבודה של מטה הם תוצאה ישירה ממבנה משימה וכוחות השדה; תפקיד המטה הוא לעזור ליחידות השדה לבצע את תפקידן.
  - ה. התפקידים שיוטלו על פונקציות המטה היסודיות חייבים להיות מוגדרים בצורה ברורה, ואופן התיאום ביניהן צריך להיות פשוט ביותר וקצר.
  - ו. המטות בדרגי הפיקוד השונים צריכים להיות פשוטים ומאפשרים קשר-מטה אנכי לאותה פונקציה של מטה המטפלת באותה בעיה.
  - ז. ביחידות קטנות יכול קצין אחד לשאת בשתי פונקציות של מטה גבוה יותר.
  - ח. ראשי חילות אינם מפקדים על יחידות חילות הנמצאות ביחידות השדה.
  - ט. אחריות התיאום חלה אופקית ואנכית על פונקציה של מטה אשר יזמה או קיבלה הוראה לתכנן, לבצע וכו'.
- נושא ארגון כוחות היבשה — אף הוא קיבל טיפול יסודי.

כוחות השדה בצבא היבשה יאורגנו מחדש כמתכונת חטיבה מוגברת של חיל רגלים או שריון, אשר תהווה יחידת-שדה בסיסית, ערוכה ומורכבת להיות כוח מתן לבצע משימות קרב באופן עצמאי. לתכלית זו ייכללו באופן ארגוני בחטיבה זו, סוגי הנשק, חיל רגלים, שריון, חיל תותחנים, חיל הנדסה, חיל קשר וכן יחידות השירותים השונות, אשר בהרכב מתאים יודאו את כושר הביצוע, הקרב והמנהלה העצמית של יחידה זו.

בתקופת שלום יהיה הצבא ברובו עתודות, אך נשען על גרעין מגויס וקבוע של מנגנון סיקודי וטכני בכל יחידת יסוד אשר בה מנגנון, שתפקידו יהיה לאמן ולהכשיר את יחידתו לגיוס מהיר וללוחמה מעולה.

הוגדרה תורת הארגון של החטיבה הרגלית המוגברת והחטיבה המשוריינת המוגברת (ברשותנו הייתה אז פלוגת שריונים אחת).

הושם דגש במשימות הדירה בציר אחד או בכמה צירים — אל שטח האויב, אל נקודות חיוניות, בסיוע אווירי, על-מנת לשתק את השליטה של סיקוד האויב ועל-ידי זה להכין את גיסותיו למפלח פיסית ורוחנית. גובשה התפיסה של מקום הבסיס המוצק על סני מכשול טבעי שאותו יהיה האויב חייב לתקוף ואז ייכנס למארב, על שיתוף פעולה עם צנחנים ואספקה אווירית, על ניידות, על אפקט הלם-הסתערות ועוד.

דגש רב שמנו בשריון ובחטיבה המשוריינת המוגברת, אולי רצוי לצטט כאן את העיקרון:

„חיל שריון הוא חיל תוקפני, הפונה את כל בעיותיו הטקטיות על-ידי התקפה. חיל השריון מתקף בטורים של צוות קרב, על-ידי חדירה בעומק, על ציר אחד או על מספר צירי התקדמות.

חיל שריון ישאף לפגוע באגפים ובעומק של האויב; שריון מכה במקום הרך. חיל שריון יאגוף שטח בנוי ושטח התנגדות חזקה, המצריך הכנה מיוחדת לחיסולה. צוות קרב של חי"ר, מסע, יחסל את קני ההתנגדות שחיל השריון חלף על פניהם. חיל השריון יבצע את משימותיו לפי עקרונות אלה:

1. מהירות;
2. הפתעה;
3. תמרון;
4. ריכוז הלב;
5. הפחדה.

חיל שריון משלב ומתאם את פעולותיו באופן הדוק עם חי"ר, חיל צנחנים וסיוע קרוב של חיל-אוויר.

„חיל שריון לא יתפצל ליחידות קטנות כדי למנוע או לעכב חדירת חיל שריון של האויב. חיל שריון יימנע מהתנגשות של שריון נגד שריון, גם במקרה של ניצול חיל שריון לפעילות הגנתיות, יבצע החיל את משימותיו על-ידי התקפה (או התקפה נגדית).“

חטיבת השריון העצמאית תאורגן באופן, שתוכל לבצע משימה עצמאית, בשל

המבנה שלה, ואת לחימתה — בשלושה ממדים, כצוות קרב אחד, או שהמטה שלה יתאם פעולה של שלושה צוותי-קרב משניים, עם משימות עצמאיות קטנות יותר בכי שלבי הקרב — קרב היתקלות, התקפה, הגנה, נסיגה וקרב השתיה.

הסיבת השריון תהיה עצמאית ומסוגלת לאיתלות מבחינה מנהלתית ומבצעית למשך זמן מסוים, ותהיה בנויה כדי להתקיים בעזרת אספקה מוטסת ושיתוף פעולה עם צנחנים וחי"ר מוטס.

החטיבה תאורגן כדי שתאפשר ריכוז כוח מירבני, היסכון בכוח על-ידי איגוד כוחות מאומן ועל-ידי ניידות, פעילותיה החיונה בנויות על הפתעת האויב, מכה והלם, על-ידי הסתערות.

החטיבה תהיה ניידת כולה, הדרג המסתער, חי"ר — יהווה את אלמנט ההלם, ויבצע לחימה על היעד והחוקה בו; הדרג המסרת — יאפשר את איתהלות, ניידות, ריכוז והיסכון בכוח; דרג הפיקוד יפעיל את שלושת הדרגים, ואכן, כך אורגנו ואומנו החטיבות, והתורה נקבעה.

נקודת המוצא לארגון ולתפעול, שממנה יצאו ויצא הצבא הבריטי לפי נסיונם ממלחמת העולם השנייה ובעיקר מנסיונם של הגרמנים, היתה מורכבת ביותר, אפשר להגדיר זאת כך:

תנועה-ראש — דבר אחד הם, העיקרון הוא, כי המנצח יהיה זה שיידע לירות באויב את המספר הגדול ביותר של כדורים, בזמן הקצר ביותר, כדי להשמידו, וזו המפתח גם למהירות.

המאבק לעליונות באוויר הוא המפתח להכרעה על הקרקע, לא תיתכן הכרעה על הקרקע ללא תנועה; כלומר, התקפה היא קרב ניידי.

עקרון ה-Werkkries הגרמני — סירושו השארת מפקדה מרחבית שממנה יוצאת מפקדת שדה.

בקורסי המג"דים הוכנס מונח גרמני חדש, בעברית אונדה, וזהו מפקדה קומפקטית, שסידור הכוחות שלה נוצר אדיהוק למשימה מסוימת, כבר אז היה ברור, שלאחר שיובהרו מקומו ותפקידיו של הפיקוד המרחבי — יבוא גם סדרון למבנה העוצבתי הגבוה, המדובר הוא בראשית 1949.

גם לגבי מפקדות בקרב ניידי נעשתה הדרכה רבה, חכמת פיקוד — The H.Q. מפקדה עיקרית — Main H.Q.; מפקדה עורפית — Rear H.Q.; הכול לפי גודל העוצבה והדרישות הנובעות מניידות הקרב, המונח „אונדה“ הוכנס לראשונה בקורסי מפקדי גדודים, לפי נסיון גרמני במערב-אירופה.

הרחבנו את הדיבור בנושא זה; אבל דמה, שעל ההתנדבות אין לחדש יותר מדבריו של בן-ציון ישראלי ז"ל: „סרם דלינו את הפלא של ההתנדבות, זו הפעם הראשונה שיצאנו ללחום בעד עם“, או עוד לא היינו עם, לא היינו מדינה, ובן-ציון מוסיף: „אנו עוד עתה כאילו חסרי הופעה יציבה וקבועה, איני יודע אם זה מובן מאליי, שמהארץ יצאו ללחום בחוץ-לארץ, לזה צריך להתחנך, בזה עד לא נגמר, כי העם עודנו מסור בעולם“.